

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа села Аянгаты Барун-Хемчикского кожууна

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора по УВР

МБОУ СОШ с. Аянгаты

Оржаак /Ооржак Е.С./

«26 » 2023 г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родному (тувинскому) языку ,4 класс

Уровень образования : *начальное образование*

Уровень: *базовый*

Всего часов на изучение программы : 68

Количество часов в неделю :2

Разработчик : *Монгуш Ольга Окпан-ооловна, учитель начальных классов*

Программа разработана на основе Федерального закона от 29.12.2012 №273 ФЗ «Об образовании в РФ», требований к результатам освоения федеральной образовательной программы начального общего образования, примерной и авторский программы для общеобразовательных учреждений А.К.Ойдан-оол «1-4 класстарга тыва дыл болгаш номчулга программазы 2000г», учебника «Тыва дыл 4 класс» А.К.Ойдан-оол, А.М.Белек-Байыр для образовательных учреждений

Аянгаты – 2023

**4-ку класстын оореникчилеринге
«Тыва дылга» ажилчын программа**

Эртемни оорениринге планнаттынган туннелдер:

Личностуг:

- Торээн дылывыс харылзажырынын база мээ -медереливистин шынарын коргузеринын кол чепсээ;
- Торээн дыл национал культуравыстын кол болуушкуну;
- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдын бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптуг ажыглап билири;
 - Торээн дылын улаштыр оорениринге сонуургалын оттурары;
 - Аас болгаш бижимел чугаага дылдыё уран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.
- Торээн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырарынга оореникчинин бот киржилгези;
- Аас чугаага дылдынуран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландыраы.

Метапредметтиг:

А) Регулятивтиг:

- ооренип турар эртеминин тема, болук аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседип ооренири;
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг, пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандырап.
- ооренген темазынга алган билиглерин туннеп болгаш унелеп билирин боттандыраы;
- аас болгаш бижимел чугааны дылдын негелдери-биле чогуур уезинде практика кырынга оскертип болгаш ажыглап билири.

Б) Билдилиг:

- ооредилге даалгаларын кууседип турар уеде херек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;
- бодунун назы-харынга дууштур янзы-буру словарьларга, справочниктерге даянып билири;
- дылдын негелдерин кууседирде янзы-буру схемаларны, модельдерни, символ-демдектерни ажыглап билири;
- белен таблицаларны, схемаларны, созуглелдерни немээри;
- дылдын адырлары: ун, ужук, сос тургузуу, чугаа кезээ, домак кежигуну, бодуун домак дугайында алган билиглерин деннеп, болуктеп, тып, ажыглап билири;
- алган билиглерин план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, болуктеп, туннеп билири;
- состе орфограммаларны янзы-буру аргалар-биле хынап билири;
- номчаан созуглелдеринин кол утказын ылгап ундурери;
- бодунун чугаазын тода болгаш билдингир кылдыр дыннакчыга дамчыдып билири;
- библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медерелдии-биле тургузуп билири;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири.

Коммуникативтиг:

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;

- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чанчыгары;
- билдинмес чуулдеринге айтырыгларны салып билири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;
- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медеглеп чедирери;
- удур-дедир хыналда уезинде бот-боттарынга дузаны уезинде чедирип билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылды аргаларын чедимчелиг ажыглаары.

Предметтиг:

- ооренген чугаа кезектерин адап билири;
- состун уткалыг кезектерин (достен ангыда) ангылап билири;
- практика кырынга билиглерин ажыглап билири;
- уннер болгапш ужуктерни, ажык болгаш ажык эвес уннерни;
- кыска, узадыр база ок-биле адаар ажык уннерни, куштуг база кошкак эжеш болгаш эжеш эвес (дулей болгаш ыткыр) ажык эвес уннерни;
- ажык эвес уннернин дулей болгаш ыткырын;
- чуве аттарын, демдек аттарын, кылыг состерин, сан аттарын (тун болгаш дугаар), арыннын ат оруннарын;
- эвилелдер болгаш артынчыларны;
- дазыл, чогаадылга болгаш оскертилге кожумактарын;
- домактын чугула кежигуннерин (кол сос биле соглекчини), ийиги черге кежигуннерин (ангылабайн);
- чангыс аймак кежигуннерлиг бодуун домактарны;
- очулга болгаш тайылбыр словарьларны;
- ийи составтыг бодуун домактарнын чижектерин;
- уругларга билдингир чогаалдарнын аттарын;
- чугаалаар сорулгазынын аайы-биле домактарны ун аянын барымдаалап ангылаары;
- чуве аттарын тургузуунун аайы-биле сайгарары (хойнун санынын болгаш падеж кожумактарын ангылаары);
- бодуун домактарда кол сос болгаш соглекчини, сос каттыжышкыннарын база чангыс аймак кежигуннерни тодарадыры;
- ооренгени орфограммалар болгаш пунктограммалар кирген 75-80 хире состуг созуглелди дыннап тургаш, тода бижири;
- домак эгезинге база хуу аттарга улуг ужукту бижири;
- сос иштинге ажык эвес уннернинужукерин дакпырлап бижири;
- сос эгезинге **т-д, п-б** бижири;
- чанчыл езугаар дулей т бижиир состерни;
- **-дыр, -дир, -тыр, -тир, -ла, -ле** ... дээн чижектиг артынчыларнын шын бижилгези;
- дефистеп бижиир нарын состерни;
- домак соолунге улуг сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин салыры;
- чангыс аймак кежигуннерни чартык сек-биле ангылаары;
- минутада 100 хире состуг созуглелди шын, тода меделдиг номчууру;
- созуглелче айтырыглар салып билири;
- созуглелди уткалыг кезектерге чарары база бодуун план тургузары;
- план езугаар созулелдин утказын дамчыдары (чугаалаары);
- номчаан чогаалынын дугайында чугаалап билири;
- очулга болгаш тайылбыр словарьны ажыглап билири.

Тыва дыл программанын допчузу. 4 класс

Грамматика, шын бижилге, чугаа сайзырадылгазы

Катаптаашкын. Домак (3 ш)

Домак. Домактың чугула болгаш ийиги черге кежигүннери. Домакта сөстөрнүң харылзаазы. Домактың сөөлүңгө бижик демдектери.

Уннер болгаш ужулуктер. Слог. (5ш)

Уннер болгаш ужулуктер. Слог. Ажык эвес уннерни дакпырлап бижири. Куштут болгаш кошкак ажык эвес уннер.

Сос тургузуу. (8ш)

Сос тургузуу. Чогаадлыг, оскертилге кожумактары. Дефистеп бижиир нарын состер.

Домак. (3ш)

Домактың чугула болгаш ийиги черге кежигүннери (катаптаашкын). Ийи бөдүүн домактан тургустунган чагырышпаан нарын домак (ниити таныжылга). Эвилел чок болгаш *а, ынчалза-даа, болгаш, биле* деп эвилелдер-биле каттышкан чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактар. Санаар үн аяны. Эвилелдер чок (санаар үн аяны-биле каттышкан) база *болгаш, а, ынчалза-даа, биле* деп эвилелдер-биле каттышкан чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактарга бижик демдектери.

Диалог болгаш дорт чугаалыг домактарны оларга бижик демдектерин салганын хайгаараары. Адалга дугайында ниити билиг.

Сөзүглел (3ш)

Сөзүглел. Темазы, кол бодалы. Сөзүглелдин янзылары (тоожуушкун, чурумал, угаап бодаашкын).

Сөзүглел – харылзаалыг чугаа дугайында алган билиглерин түңнеп быжыглаары: темазы болгаш кол бодалы, сөзүглелдин кезектери, кезек бүрүзүндө домактарның утка талазы-биле харылзаазы, сөзүглелдин планы.

Сөзүглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап бодаашкын (кол демдектери-биле таныжылга).

Чугаа кезектери. Чүве ады (8ш)

Хөйүнүң санында чүве аттарының падежтерге өскерлири. Чүве адының хамаарылга хевири (ниити таныжылга). Орус дылдан үлегерлеп алган сөстөрнүң падежтерге өскерлири. Оларның шын бижилгези.

Хуу болгаш ниити чүве аттары (ниити таныжылга).

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг чүве аттарын таарыштыр шилип билири.

Демдек ады (4ш)

Укталбаан болгаш укталган демдек аттары.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг демдек аттарын таарыштыр шилип алыры.

Демдек аттарын шын бижири. Дорт болгаш көжүргөн уткалыг демдек аттарын ажыглаары.

Сан ады (3ш)

Сан ады, ооң утказы, айтырыглары. Түң болгаш дугаар сан аттары. Сан аттарын чүве аттары-биле кады ажыглаары. Түң болгаш дугаар сан аттарын чугаага ажыглап билири.

Ат орну (4ш)

Ат орну, ооң утказы. Арынның ат оруннары болгаш оларның падежтерге өскерлири.

Ат оруннарын чугаага ажыглап билири.

Кылыг созу(12ш)

Кылыг сөзүнүн эге хевириниң дугайында ниити билиг. Кылыг сөзүннүн арыннарга, уелерге болгаш саннарга өскерлири. Кылыг состерин шын бижири.

Кылыг сөзүнүн дужаал база даар хевирлерин практика кырынга ажыглап билири.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг кылыг сөстөрүн шын бижири, ажыглап билири.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг кылыг сөстөрүн шилип билири.

Бодалды илередирде эң-не тааржыр кылыг сөзүн шилири. Харылзаалыг чугаага кылыг сөстөрүнүн чаңгыс аай ажыглаарын чайладыры.

Наречие (2ш)

Наречие – өскерилбес чугаа кезээ. Утказы болгаш айтырыглары. Чугаага хереглели. Эң хереглеттингир үениң, туруштуң дээш өске-даа бөлүктөрнүн наречиелерин чугаага ажыглаары (кыжын, дүүн, удавас, өрү, кежилдир, ыткылаштыр дээш о.ө).

Чыл дургузунда ооренген чуулун катаптаары (13ш)

Домак. Сос. Состун тургузуу. Кошкак ыткыр болгаш кошка кд\лей ажык эвес уннерни шын бижири. Чугаа кезектери.

Чугаа, ооң амыдыралынга ужур-дузазы. Өөредилге материалынга аас-биле харыы тургузарының онзагайлары.

Сөзүглел. Сөзүглелдин темазы болгаш кол бодалы. Сөзүглелдин тургузуу. Эдертигге, чогаадыгга план тургузары (коллективтиг болгаш хууда). Сөзүглел тургузуп тургаш, уран-чечен аргалар ажыглаары: эпитеттер, деңнелгелер, диригжидилгелер дээш о.ө. (хайгааралдар).

Тыва дылдын 4-ку клазынга тематиктиг календарь планы (2 шак)

№	Кичээлдин темазы	шагы	уези	
			план	факт
Ийиги болгаш ушку класстарга ооренген чуулдерин катаптаары (18ш)				
1	Домак. Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактары. Харылзаалыг чугаа	1	05.09	
2	Домак кежигуннери. Домактын чугула кежигуннери. Сос каттыжышкыны	1	06.09	
3	Созуглел. Созуглелдин хевирлери	1	12.09	
4	Уннер болгаш ужуктер. Слог	1	13.09	
5	Ажык эвес уннерни дакпырлап бижири	1	19.09	
6	Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер	1	20.09	
7	Хыналда диктант Кайгамчыктыг сад	1	26.09	
8	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын	1	27.09	
9	Сос тургузуу (составы). Дазыл болгаш торел состер	1	03.10	
10	Кожумактар. Ниити билиг	1	04.10	
11-12	Чогаадылга кожумактары	2	10.10 11.10	
13-14	Оскертилге кожумактары	2	17.10 18.10	
15-16	Дефистеп бижиир нарын состер	2	24.10 25.10	
17	Диктант Байлак арыг	1	07.11	
18	Частырыглар-биле ажыл. Домак. Нарын домак	1	08.11	
19	Чангыс аймак кежигуннерлиг домактар. Чангыс аймак кежигуннернин холбажыр аргалары. Дорт чугаалыг домактар	1	14.11	
20	Чугаа сайзырадылгазы.	1	15.11	
21	Диалог. Созуглел. Созуглелдин темазы, кол бодалы	1	21.11	
22	Хыналда (тест) ажыл	1	22.11	
23	Регионалдыг хыналда диктант Ыдыктыг чанчыл	1	28.11	
24	Чуве адынын утказы болгаш харыылаар айтырыглары. Чуве адынын падежтерге оскерлири. Чангыстын саны	1	29.11	
25	Адаарынын падежи, Хамаарышгытарынын падежи. Бээринин падежи. Онаарынын падежи	1	05.12	
26	Турарынын падежи. Унеринин падежи. Углаарынын падежи	1	06.12	
27	Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири. Чуве адынын хамаарылга хевир	1	12.12	
28	Орус дылдан улугерлеп алган состернин падежтерге оскерлири.	1	13.12	
	Хыналда ажыл Чуве ады		19.12	
29	Демдек адынын утказы болгаш харыылаар айтырыглары. Демдек аттарынын чуве аттары-биле холбаазы	1	20.12	
30	Укталбаан болгаш укталган демдлек аттары. Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары	1	26.12	
31	Хыналда диктант Мээн глобузум	1	27.12	
32	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.	1	09.01	

33	Сан адынын утказы болгаш айтырыглары тун болгаш дугаар сан аттары	1	10.01	
34	Сан аттарын чуве аттары-биле ажыглаары	1	16.01	
35	Чугаа сайзырадылгазы. Чогаадыг Мээн допчу намдарым	1	17.01	
36	Частырыглар-биле ажыл. Ат орнунун дугайында ниити билиг. Ат орнунун арыннары болгаш саны	1	23.01	
37	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлири.	1	24.01	
38	Ат оруннарынга катаптаашкын. Карточкалар-биле ажыл	1	30.01	
39	Чугаа сайзырадылгазы. Чурук-биле ажыл. Кыжын куштарга болгаш дириг амытаннарга мээн дузам	1	31.01	
40	Хыналда диктант. Частырыглар-биле ажыл	1	06.02	
41	Кылыг созунун дугайында ниити билиг	1	07.02	
42	Кылыг созунун уелерге, арыннарга болгаш саннарга оскерлири	1	13.02	
43	Кылыг созунун амгы уези	1	14.02	
44	Кылыг созунун эрткен уези	1	20.02	
45	Кылыг созунун келир уези	1	21.02	
46	Кылыг созунун дужаал хевири	1	27.02	
47	Чугаа сайзырадылгазы. Чогаадыг Ыт- кижинин шынчы оннуу		28.02	
48	Кылыг созунун даар хевири	1	05.03	
49	Кылыг созунун дугайында алган билиглерин быжыглаары	1	06.03	
50	Кылыг созунге катаптаашкын	1	12.03	
51	Хыналда диктант	1	13.03	
52	Частырыглар-биле ажыл	1	19.03	
53	Чугаа сайзырадылгазы. Чогаадыг Хемге		20.03	
54	Наречие дугайында билиг	1	26.03.	
55	Катаптаашкын	1	27.03	
56	Чыл тончузунде катаптаашкын	1	02.04	
57	Домак	1	03.04	
58	Домактын чугула кежигуннери		16.04	
59	Домактын ийиги черге кежигуннери. Чангыс аймак кежигуннерлиг домактар		17.04	
60	Дорт чугаалыг домактар		23.04	
61	Сос. Состун тургузуу	1	24.04	
62	Кошкак ыткыр болгаш кошкак дулей ажык эвес уннерни шын бижири	1	30.04	
63	Чугаа кезектери	1	07.05	
64	Чугаа кезектерин ылгап тыварынга ажыл		08.05	
65	Демдек ады	1	14.05	
66	Кылыг созу Чугаа кезектери. Туннештирилге. Туннел кичээл	1	15.05	
Ниити шагы:		66		